

اخلاقیات و روزنامه‌نگاری

کتاب خارجی

Ethics and Journalism

محمد تقی روغنی‌ها

اخلاقیات و روزنامه‌نگاری یکی از آخرین کتاب‌هایی است که به این موضوع می‌پردازد و اخیراً روانه بازار کتاب شده است. این کتاب را «کارن ساندرز» استاد اخلاق و ارتباطات سیاسی در دانشگاه شفیلد بریتانیا به رشته تحریر در آورده است.

کتاب اخلاقیات و روزنامه‌نگاری نگاهی جامع به مشی اخلاقی در روزنامه‌نگاری غربی دارد و نویسنده آن، نکات اخلاقی در محدوده کار رسانه‌ای را تشریح می‌کند و راه‌های تحقق روزنامه‌نگاری اخلاقی را از دیدگاه خود باز می‌گوید.

نویسنده برای تدوین کتاب با خبرنگاران و سردبیران با تجربه و کارآزموده گفت و گو کرده و مطالب را با شیوه‌ای روشن، قابل فهم و همراه با مثال‌های متنوع نوشته است و متناسب با هر موضوع موادی از کنوانسیون‌های بین‌المللی و قوانین مطبوعاتی در اروپا را در میان مباحث خود گنجانده است. کتابنامه جامع و فهرست جامعی که از وب سایت‌های مربوط به موضوعات مطرح شده در هر فصل، در پایان آن درج شده از نقاط قوت کتاب به شمار می‌رود.

کتاب در ۱۴ فصل تدوین شده و در ابتدای آن نتایج تحقیقاتی در بریتانیا به رشته تحریر در آمده که در آن دیدگاه‌های مردم آن کشور در مورد صداقت و راستگویی خبرنگاران بررسی شده است.

در این پژوهش که در سال ۲۰۰۰ اجرا شده میزان راستگویی گروه‌های مختلف صنفی همچون پزشکان، معلمان، قضات، پلیس، تجار، وزرای کابینه و خبرنگاران از نظر مردم مقایسه شده و روزنامه‌نگاران در قعر جدول قرار گرفته‌اند. بر اساس این پژوهش، فقط ۱۵ درصد از مردم بریتانیا روزنامه‌نگاران را راستگو تلقی می‌کنند، در حالی که بیش از ۸۰ درصد از آنان، معلمان و پزشکان را راستگو می‌دانند.

نویسنده پس از تبیین این دیدگاه تامل برانگیز، به اجمال ویژگی‌های کار روزنامه‌نگاری و مهارت‌های ضروری برای این حرفه را بازگو می‌کند.

در فصل دوم، معنا و مفهوم اخلاق از دیدگاه فلاسفه غربی تشریح و اینگونه نتیجه‌گیری شده است که علم اخلاق، به بررسی و مطالعه اصولی می‌پردازد که رفتار درست و نادرست بشری را از یکدیگر متمایز می‌کند. در ادامه این فصل به نسبت‌گرایی در اخلاق نیز اشاره شده است. تقوای اخلاقی عنوان سومین فصل از کتاب است و در این بحث نویسنده با بیانی از سیر به سوی اندیشه اخلاقی به این سوال پاسخ می‌دهد که چرا در کار روزنامه‌نگاری، همچون پزشکی و حقوق، پرسش‌های فراوان در مورد

کارن ساندرز، اخلاقیات و روزنامه‌نگاری، ایالات متحده آمریکا: سیج (Sage)، ۲۰۰۳، ۱۹۶ ص

اخلاقیات، متناسب با اعتقادات، عرف، عادات و آداب و رسوم غالب در هر جامعه تعریف و تبیین می‌شود و مینا و زیربنای روابط انسانی است. رعایت موازین اخلاقی در روابط اجتماعی و تمامی حرفه‌ها امری پذیرفته شده است اما این امر در کار روزنامه‌نگاری یکی از مباحث مهم و در عین حال بحث‌برانگیز است.

اخلاق حرفه‌ای برای دست‌اندرکاران امور رسانه‌ای اعم از خبرنگاران، دبیران و سردبیران مطبوعات و رادیو و تلویزیون و خبرگزاری‌ها به لحاظ ویژگی‌های این حرفه و نیز به دلیل تمایزهای فرهنگی در هر جامعه تعریف گوناگون و چارچوب‌های متفاوتی بر ذهن افراد بر جا می‌گذارد. خبر، بیان رویدادهاست اما این نکته که خبرنگار چه رخدادها و وقایعی را برگزیند و چگونه آن‌ها را بازتاب دهد تا کارش منصفانه ارزیابی شود، علاوه بر فرهنگ و عرف و آداب اجتماعی، به دیدگاه و علایق وی نیز بستگی دارد. در باب اخلاق روزنامه‌نگاری، سخن‌های فراوان گفته شده و کتاب‌های متعددی در سراسر جهان و از جمله ایران به چاپ رسیده است.

Ethics and Journala

ارزش‌ها و اصول اخلاقی مطرح می‌شود و این نکته را می‌شکافد که دست اندرکاران رسانه‌های جمعی درباره این اصول اخلاقی چگونه می‌اندیشند. چگونگی رعایت اخلاق در انتشار اخبار جنایات و خشونت‌ها و گزارش‌های اقتصادی در ادامه این فصل مورد بررسی قرار گرفته است.

در چهارمین فصل از کتاب، راستگویی و دروغ‌گویی در تدوین و انتشار اخبار مطرح شده و نویسنده نقش صحت اخبار بر مخاطبان و تأثیری را که اخبار صحیح بر آنان می‌گذارد تشریح می‌کند و در برابر آن تأثیر منفی اخباری را که با اغراض و خواسته‌های شخصی خبرنگار همراه است بیان می‌دارد.

در پنجمین فصل، دگرگون‌سازی واقعیات و جعل خبر به عنوان یکی از نمودهای عدول از اخلاق مطبوعاتی تشریح و بررسی شده است. ششمین فصل از کتاب به قلمرو آزادی و درک از این مفهوم در محدوده کار رسانه‌ها اختصاص دارد. به اعتقاد نویسنده، آزادی بیان باید با اجتناب از ایجاد ضرر و زیان و خدشه به امنیت عمومی و ملی مبنای عمل روزنامه‌نگاران قرار گیرد. در این مبحث این سوال مطرح می‌شود که زیان چیست و قلمرو آزادی رسانه‌ها تا کجاست. جنبه‌های اخلاقی و غیر اخلاقی در گزارش از تروریسم، نژادپرستی، جنسیت‌گرایی، نقض حقوق بشر، خشونت‌های جنسی و توهین به افراد، از دیگر موضوعات مندرج در این فصل است و در ادامه ضرورت احساس مسوولیت در عین آزادی بیان مورد تأکید قرار گرفته است.

فصل هفتم به بررسی زندگی خصوص مردم و مصلحت عمومی پرداخته شده و نویسنده با تعریفی که در غرب از زندگی خصوصی افراد وجود دارد تغییراتی را که در این مفهوم در گذر زمان حاصل شده است و تعبیر مختلفی که در کشورهای مختلف اروپایی از زندگی خصوصی وجود دارد بازگو می‌کند. در ادامه این فصل، پرهیز از ورود به مسایل خصوصی در زندگی شخصی مردم به عنوان یکی از ضرورت‌های اخلاقی برای خبرنگاران مورد بحث قرار گرفته و در این ارتباط ماده ۱۲ از اعلامیه جهانی حقوق بشر و ماده ۸ از کنوانسیون اروپایی حقوق بشر به عنوان مبنایی برای رعایت این اصل اخلاقی نقل شده است.

شیوه خبررسانی و تدوین گزارش از رویدادهای غمبار و تلخ نظیر مرگ، بیماری و خرابی‌ها در فصل بعدی مورد توجه قرار گرفته است. نویسنده، رعایت اخلاقیات در این مقوله را پرهیز از ایجاد ناراحتی و رنج و مشقت بیشتر برای بازماندگان حادثه می‌داند و معتقد است خبررسانی از این رویدادها باید به گونه‌ای باشد که ضایعاتی جدید برای مردم ایجاد نکند.

در فصل نهم، منابع خبری روزنامه‌نگاران و مخاطراتی که امکان دارد از این راه برای آنان یا جامعه پدید آید مورد بررسی قرار گرفته است. نویسنده بر این نکته تأکید دارد که خبرنگاران برای پرهیز از بروز خطا در اخبار و گزارش‌هایی که از منابع خبری به دست می‌آورند منابع خبری قابل اعتماد را برگزینند و ارتباطات میان رسانه‌ها و منابع خبری آنها سالم و به دور از منفعت‌طلبی‌های شخصی و چشمداشت‌های مادی نظیر رشوه باشد.

در دهمین فصل از کتاب با عنوان تضاد منافع، مقاصد و انگیزه‌های روزنامه‌نگاران از انتشار اخبار بازگو و این پرسش مطرح شده است که آیا علل و انگیزه‌های انتشار اخبار در رسانه‌های جمعی، انجام وظیفه اطلاع‌رسانی و انعکاس واقعیت‌هاست یا منافع خبرنگار و گردانندگان رسانه ایجاب می‌کند که به انتشار برخی اخبار و گزارش‌ها مبادرت کنند. نویسنده دریافت رشوه و سوء استفاده از امکانات رسانه‌ای را به عنوان بخشی از رفتارهای غیر اخلاقی کار روزنامه‌نگاری مورد اشاره قرار می‌دهد.

در ادامه کتاب موضوع اقتصاد رسانه و گسترش دامنه مخاطبان و نیز منافع صاحبان رسانه‌ها و تضادی که میان اخلاقیات و منافع مادی پدید می‌آید تشریح شده است. اختلاف دیدگاه و نظریات سردبیران با صاحبان رسانه و فشارهای آگهی‌دهندگان از جمله مواردی است که می‌تواند به انتشار اخباری غیر واقعی یا نادرست بیانجامد. در این بخش، تضاد میان کیفیت تولیدات رسانه‌ها و منافع مادی آنها تحلیل شده و پژوهشی که انستیتوی فیلم بریتانیا در سال ۱۹۹۹ انجام داده درج شده است. این پژوهش، کاهش کیفیت برنامه‌ها و تنزل استانداردهای اخلاقی و صحت مطالب در دهه ۹۰ را نشان می‌دهد.

تضاد میان تولیدات خوب و کسب منافع مادی، یکی از مشکلات رسانه‌هاست. اما نتیجه‌گیری نویسنده این است که کار اقتصادی و تجاری هم می‌تواند بر مبنای اخلاق باشد و الزاماً تضادی میان کار درست و اخلاقی در رسانه با کسب درآمد وجود ندارد.

در ادامه کتاب، ترویج رفتارهای اخلاقی و ایجاد مجموعه‌ای از قواعد مبتنی بر اخلاقیات در کار روزنامه‌نگاری مورد تأکید نویسنده قرار گرفته و مقررات کمیته رسیدگی به شکایات مطبوعاتی در بریتانیا و بخش‌هایی از مقررات مربوط به رسانه‌ها در کشورهای مختلف درج شده است.

در فصل سیزدهم کتاب، موضوع مسوولیت و پاسخگویی رسانه به مندرجات و مطالب منتشر شده و جوانب مختلف آن تشریح شده است.

در آخرین فصل با عنوان «روزنامه‌نگار خوب» ویژگی‌های روزنامه‌نگاری حرفه‌ای مبتنی بر اخلاق، رفتار و اهداف حرفه‌ای، شخصیت فردی و وجدان کاری اصحاب رسانه‌ها مورد بحث قرار گرفته و در ادامه به مخاطرات روزنامه‌نگاری در قرن بیست و یکم با توجه به توسعه روزنامه‌نگاری سایبرنتیک و ویژگی‌های رسانه‌های جدید اشاره شده است.

کتاب اخلاقیات و روزنامه‌نگاری که از جدیدترین کتب در مقوله اخلاق حرفه‌ای برای دست اندرکاران رسانه‌های جمعی است، گرچه متناسب با مقتضیات فرهنگی در جوامع غربی و قواعد ژورنالیسم در این کشورها نوشته شده است، اما به لحاظ خصوصیات مشترک این حرفه در سراسر جهان و آفاقی که در کلیه کشورهای خبرنگاران و گردانندگان رسانه‌ها را تهدید می‌کند، برای همه خبرنگاران، دبیران و سردبیران در رسانه‌های خبری مکتوب و صوتی و تصویری مفید و دربردارنده آموزه‌هایی ارزشمند است.